

„A világ legjobb sámfája“

FÖLDVÁRY IMRE

férfi divat és fehérnemű raktárában. párja

Budapest, IV., Koronaherzeg-utca 11. sz. és VIII. Kerepesi-út 9. 7440

Férfi ingek, Jäger-árúk, vadász és sport-cikkék dús választékban kaphatók.

Kostyűk és Nyakkendők.

ftt 1.50

Lesoványodásra s egyidejűleg az egészség erősítésére 2 hónapig vendő dr. Blyn s dr. Duchesne-Duparc klin. tanár, becsületrend lovagja — meggyógyulása után Boisson gyógyszer. által készített per... M. BOISSON, 100 rue Montmartre, Paris.

Berdorf's fémaru-gyár. Budapest, Kristóf-tér és Váci-utca sarkán. Gyártmányok: Alpaca-czüst, china-czüst és alpacaiból: u. m. étszerek, asztalterítők, teakannák, tea-szűrők, magánházak, szállodák, vendéglők és kávéházak részére. Kelengye-casetták. Szabadalmazott 7424 tiszta nikkelfőző-edények. Képes árjegyzék kívánatra ingyen.

Üdvös tanács. Köhögésnél, rekedtségnél, a torok és légzési szervek működési zavaránaál Egger biztos hatású MELLPASZTILLAI vendők. (1 doboz 50 kr. és 1 ftt. Próbadoz 25 kr.) A gyomor rendetlen működésénél radikális hatásának bizonyultak Egger Szóda-Pasztillái. (1 doboz 30 kr.) Mindkét szor kapható minden gyógyszer-tárban. — Fő- és szétküldési raktár Magyarországon: „Nádor“-gyógyszertár Budapest, Váci-körút 17. sz.

KOTILLIONOK, TOUROK, TÁNCZRENDEK és mindentelje 7441 FARSANGI KELLÉKEK legelőbb és legcsinosabb előállításban kaphatók RUMBOLD gyárosnál. Budapest, Muzemkörtút 31.

Menyasszonyi selyemkelmék GRIEDER ADOLF ÉS TSA királyi szállítók selyemkelmé-gyárak szövetségé Zürich. 7374

EISENSCHIML és WACHTL Budapest, Váci-utca 12. 7439 Bécs, I., Kärnthnerstrasse 20. és VII., Kaiserstrasse 62. Karácsonyi és újévi ajándékok, fényképészeti készülékek, Diaphani képek, keretképek, passepartoutok és képalványok a legfinomabb és legolcsóbb kivitelben. Árjegyzékek ingyen és bérmentesen.

Mint általában ismeretes, a Richter-féle Horgony-Kőépítőszekrények

a gyermekek legkedveltebb játéka. Az egyedül játék, mely a gyermekek figyelmét tartósan leköt és mely nem lesz már egy pár nap múlva sarokba téve. Ezért a legelőbb ajánlák és ma már nevelési értéke és hitvány kivitele miatt egyszerűsége miatt a legelőbb ajánlák is. Altalában a le jobb, mit gyermekeknek játék- és foglalkozási szerül ajándékozhatunk. A Horgony-Kőépítőszekrények 40, 75, 90 król egészen 6 frtig és magasabb áron minden finomabb játékszertől kaphatók és a valódi játék- és „Horgony“ védjeggyel vannak ellátva. Figyelemre méltó! Egyedül valódi kőépítőszekrények is megvásárolhatók a közönséget azáltal vezetik tévútra, hogy jó hírnévükön vendő eredeti gyártmányukat drágának nevezik. Ilyen valótlán állítás által azonban ne hagyjuk magunkat félrevezetni, hanem összehasonlítás e eljárástól hamarosan a képes árjegyzék bekívánandó és az oly durva és nagyon tolató módon felajánlott kőépítőszekrény mi t kisebb értékű utánzat, a mi is, keményen visszautasítandó. Csak a „Horgony“ védjeggyel ellátott kőépítőszekrények valódiak. Utoljára kitüntetve 1897-ben, Lipcsében az arany éremmel. Richter F. Ad. és társa. Első osztr.-magy. csász. és kir. szabadalmazott kőépítőszekrénygyár. Iroda és raktár: I. Operng. 16, Bécs, gyr. XIII/1 (Hietzing) Rudolstadt (Thür.), Otten, Rotterdam, London, New-York, 215 Pearl-Street. Új! Túrelm-megpróbáló és a „Horgony“ e. társasjáték; bővebbet az árjegyzékben találhatunk. 7442

VASÁRNAPI UJSÁG 50. SZÁM. 1897. BUDAPEST, DECEMBER 12. 44. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt félévre ... 6 * Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt félévre ... 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 5.— félévre ... 2.50 Kérleküld előfizetésekhöz a postallag megfizetett viteldij is csatolandó.

„A KÉT BOLYAI.“ AZON VILÁGRASZÓLÓ tudósok sorában, a kik a jelen évezred kezdetétől századunk elejéig állandó becsű fölfedezésekkel, vívmányokkal vitték elő az exact tudományokat, legnagyobb számmal voltak képviselve a francziák, aztán a németek, angolok és az olaszok; a többi népek már csak egy-két tudóssal szerepelnek, míg magyar csupán egyetlen egy tűnt fel ezen hosszú idő alatt, a min, százados viszontagságainkat tekintve, nem is lehet csodálkozni.

Sámuel egy magvas emlékszedében. De ezek a részleges munkák csak adalékként szolgálhattak ahhoz a teljes képhez, a melyben Bedőházy az egész embert, annak pályafutását és munkásságát is minden oldalról megvilágítva állítja elének.

Bolyai Farkas Bolyában (a régi Felső-Fehérmegyében) született 1775 február 9-én. A ház, melyben napvilágot látott, csak olyan volt, mint a régi Erdélyben rendesen a középbirtokú nemes emberek háza. Ilyen házakban lakott a tizenhatszázadik században kevés kivétellel a magyar köznemesség, a magyar nemzet, mert hiszen jobbára azok tették akkor a nemzetet; a kik ezek lakói voltak, azok sorából felt ki nagyrészt a köztisztviselő, a fegyverforgató, a pap, a professzor, szóval a literatus ember. Ezek közé tartozott Bolyai Farkas atyja is, Bolyai Gáspár, egy régi, a tizenharmadik századig fölvehető család ivadéka, kiről csak annyi van följegyezve, hogy természetkedvelő, szorgalmas gazda, filozofikus gondolkodású s egész jellemű ember volt, s hogy fiait (Farkast és Antalt) maga oktatta otthon az elemi ismeretekben.

Ez a férfiú pedig Bolyai Farkas volt, a kit a külföld is a világ legnagyobb matematikusai közé soroz s együtt emleget barátjával, a német Gausszal, „a számtudomány királyá“-val. Mindazonáltal a Bolyai neve majdnem feledésbe merült nálunk, míg nem azt nem régebben a német tudományos körök ismét föllevenítették s kimutatták neki azt a díszes polcot, a mely a tudományok történetében megilleti.

Annál inkább helyén van tehát, hogy itthon a hazában is mind jobban kezdik érdemeit méltányolni. Bizonyossága ennek az a most megjelent „élet- és jellemrajz“ is, melyet „A két Bolyai“ czímmel Bedőházy János marosvásárhelyi tanár írt s a marosvásárhelyi ev. ref. kollegium előjárósága adott ki egy terjedelmes, képekkel is díszített kötetben. Ritka alapos-sággal van ebben méltatva eme nagy tudóssunk, ki ötven évig volt tanára a marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumnak, valamint szintén rendkívüli tehetségű fia, János is, annak idején tanítványa és méltó büszkesége ugyanezen iskolának.

Nem egészen törelden úton járt ugyan a szerző, midőn különösebben a 81 évig élt s már 40 év óta porladó Bolyai Farkas élet- és jellemrajzának e nagyszabású kidolgozásához fogott, mert e halhatatlanunkat értékes tanulmányokban méltatták már előbb főleg Szily Kálmán, Akadémiaánk főtitkára, Koncz József, a marosvásárhelyi ref. kollegium egyik jól ismert tudós tanára és Brassai

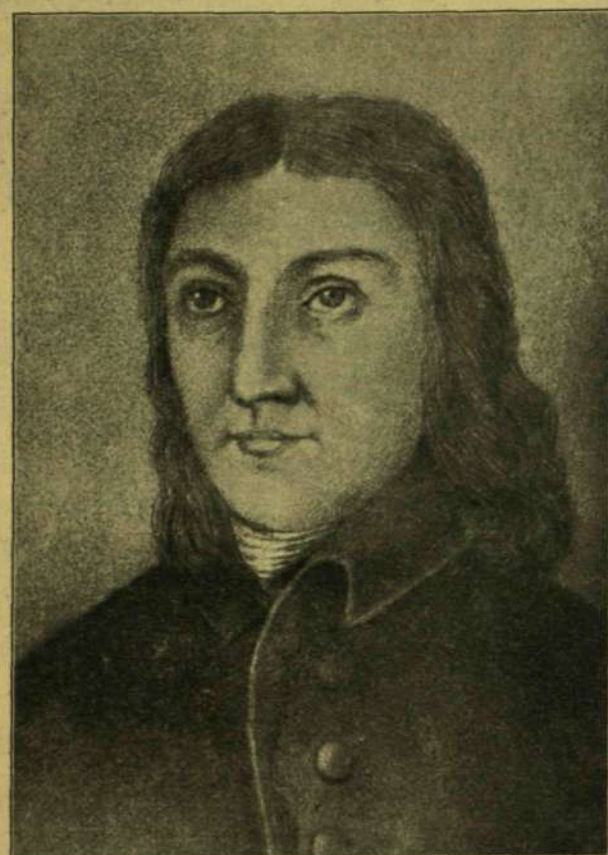

Szabó János festménye a negyvenes évek elejéről. BOLYAI FARKAS.

Magyarországon a legelső és egyetlen. Dr. PALÓCZ IGNÁCZ v. Szt.-János körhási orvos Budapestben, k. egészségügyi tanár 7363 TERMÉSZETES GYÓGYINTÉZETE Rendelő intézet: Budapest, Vámház-körtút 7. I. em. Rendelés: délelőtt 10—12 óráig és délután 3—5 óráig. A legelőbb hatvány és idült betegségek a természetes gyógyintézetnél lehet biztos és maradó gyógyulást elérni. Tágas gyógyterem még a szakértők által is elismert tökéletességgel vanak berendezve. A gyógyintézetben berendezett, korakalkító villamos fényfürdő, villamos homokfürdő és rezzó masszázsa messze fölülmúlja az összes meleg- és iszapfürdő hatását, különösen hasznosak vese-, máj- és gyomorbetegségek, csont- és körvényes bántalmaknál és a csontok elgörbüléseknél. Elektromasszázs, villamos zuhanyozás és villamos vírfürdő kitűnő hatásúak, női bajok, migrén és valamennyi ideggyengeségből eredő betegség ellen. Légzőszék alkalmazása, sürteti és ritkított levegő beszívása megbízhatatlan asma és tüdővész ellen. Reflexált villamosfény biztosan gyógyítja a fekélyeket. Ezeket még kiegészítik: Thure-Brande-féle masszázsa, Knap-kúra, gőzfürdők, pontos diétamegzarbas, svédgimnasztika stb. „A Természetes Gyógyintézet Kézikönyve“ írta Dr. Palócz Ignác. Megbecsülhetetlen tanácsadó mindenkinél az egészség megővésére és a betegségek megelőzésére. A ki ezen könyvet elővassa, önmagának és családjának háziorvosa lehet. Kapható és megrendelhető a szerzőnél és minden könyvkereskedésben. Ára 3 korona.

Fesztársaság körkép palotájában Városliget 7368 Krisztus a keresztfán és Jeruzsálem óriási körkép. Látható reggel 9 óratól este 4 óráig. Az esti órákban villanyvilágításnál. Belépő díj 50 kr. Gyermekek 30 krajczár.

La Première Marque du Monde GUERLAIN Parfumeur. — Fabriquée à Bécon-les-Bruyères (Seine). — Magasins: 15, Rue de la Paix, PARIS. „Eau de Cologne Régimentaire“ Délicieux parfum très apprécié pour la toilette du Corps. „Crème de Fraises“ Cold-Cream Spécial Pour tonifier et adoucir la peau. „Jardin de mon Cœur“ Extrait pour le Mouchoir Remarquable par sa distinction. „Facon Sapoceti“ Absolument neutre pour la figure et les mains.

Tükréből fölvevett sajátkezű pastellrajza után.
BOLYAI FARKAS IFJÚKORI ARCKÉPE.

hatatlan tehetségét. Az öreg Nemegeyi professor elragadtatva beszélte, mint szavalta előtte egy vakáción át tartó hatheti görög tanulás után Homerost könyv nélkül. Fordította az új testamentumot, sokra vitte a zsidóban. Roppant nyelvtelenségét megmutatta később a modern nyelvek, francia, angol, német, olasz nyelv gyors elsajátításával, oláhul pedig úgy beszélt, mint egy született oláh.

A mennyiségben éppen úgy kiváló, sőt született lángésznek bizonyult, mert már mint gyermek tizenéves jelű számból második-harmad gyököt vont. Olykor felbeszakították, elküldötték, más dolgot adtak neki; majd visszahívták s ő nyomban folytatta a művelést ott, a hol elhagyta.

Ily óriási tehetséggel szemben nem csoda, ha tanítói nem találták el a kellő mértéket. Mert hisz ők nemcsak tanítók voltak, látva a nagy csodát, hanem kíváncsi, izgatott nézők is, a kik ép úgy lették e végtelen tehetségű agynak egy-egy újabb produkcióját, mint a közönség, s a mennyiben módjukban állott, azt elő is készítették. Az agy folytonos izgalomban tartása következtében a gyerek hallucinálni kezdett. Egy karácsonyi szünidőn, a mikor magában maradt a szobában, nappal is maga előtt látta Akhillest és Homeros többi alakjait, a mint olvasta volt. Később typhosus bajt kapott (inláz, forró nyálva), a mely után, mint állítják, tehetségei apadtak.

Midőn a német klassziból a retorikába lépett át, tanuló társul az ifjú báró Kemény Simon mellé vitetett. Itt Bolyai, mint serdülő gyermek, éppen abban a korban, a midőn a benyomások a legélelkebben meg szoktak maradni az emberi lélekben, kényelmes és gondtalan életbe jutott. Maga körül mindenütt szépet és jót látott. Az élet nyomorai, bajai sehonnan se bántották, mert azok el voltak takarva előtte, nem is látta egész addig, a míg ő maga meg nem ütközött bennük. Az életet a maga ridegségében alig szemlélhette; mindig egy kedves körben élt, a melyben folyton izgatott szellemének új meg új kielégítést nyert. Gyakorolta magát a modern nyelvekben, ellette a világlátott emberek társalgását. E mellett őt, a csodagyereket ép úgy bámulta, becsézte környezetét, mint a család szemfényét, tanuló társát, az ifjú báró Kemény Simont.

Majd beköltöztek Kolozsvárra. Szathmári (Pap) Mihály híres theologiae professornál laktak. Ettől theologiai előadásokat hallgattak, mathesist Méhes György professortól tanultak.

A theologiai tudományok hallgatásával egy egész új, rejtélyes világ nyílt meg Bolyai előtt; vágyott azt, a mi eddig csak pusztán hit volt benne, tiszta tudássá tenni, a könnyen lán-

goló természeténél fogva lelke egész tűzével vetette magát e térre. Meghűlt a mathesis iránt, s — mint önéletrajzi rajzaiban írja — «midőn báró Radák Ádám fölajánlotta, hogy maga költségén a mérnöki akadémiába küldi; azt felelte, hogy ideigi fényért örök idvességét fel nem áldozza». Saját vallomása szerint fanatikus lett. A theologiai kurzus bevégeztével négy napig tartó cenzurát adtak, és pedig oly eredménnyel, hogy professora véleménye szerint, akármely pillanatban behílt a katedrába helyébe tanítani. Ábrándjaiból ezután kezdett felocsúdni; vizsgálta a biblia több helyét, egy és más ellenvetés jött eszébe, a melyekre a «nagy Gamaliel» (Szathmári) sem tudott neki, a lángésznek megnyugtató választ adni. Mint egy nagy súlylalló lengő inga, — mert lelke az volt egész életén át, — teljes erővel egészen az ellenkező oldal magaslataira tért ki. Eldobta magát a fanatizmus kelyhét, melynek csak kiürült fenekét látta, s az atheismus, vagy inkább mysticismus felé hajlott; éjjel temetőbe járt, az ördög kezében elkarhóztának, az égből leestnek, végtelen szerencsétlennek érezte magát.

Körülbelül húsz év felé járt az ifjú Bolyai, rengeteg tudománnyal, de minden megállapodott irány nélkül. Ifjú élete nem valamely cél felé törekvő munkásságból, csupán egyes föllobbanásokból állott. Nagy kedvet kap a historiai festészetbe. Rajzmestere, a ki tehetséget lát benne, biztatja, hogy festő legyen; de szemémiatt, a mely az általa készített lőpor fellobbanása következtében meggyöngyült, lemond arról. Ugyanabban az időben állott fel a magyar Játékszin; meghallja az első magyar operát, az «Arany idő»-t, s másnap hegedülni kezd tanulni kitaró szorgalommal, s ha gyakorlatban magasabb fokú tökéletességre nem viszi is, de kellő pontossággal játszik, s kiváló zenei műveltségre tesz szert. Színpadon többször játszva, mint műkedvelő, csábítja a színeszet is.

Ez alatt idejének egy részét az ősi komor vécsi várban töltötte, a hol báró Keményék laktak. Nem tudjuk, minő körülmények hatása alatt, egyszer csak a katonai pályára akart lépni. Rosz szemét, a mely a festészetől visszatartotta, feledi s egész erővel a tűzészetre szánja magát. Valószínűleg Keményék igyekeztek e szándékáról leverti őt, de állhatatosan megmarad a mellett s 1796-ban felindulnak az ifjú báróval Bécsbe, a ki onnan a jeni akadémiára szándékozott.

Bécsbe érve fel, «a mint a tűzér akadémiát Wiener-Neustadtban meglátogatta s a hallgató ágyukat és szobáikban a tanulókat az előttük nyitva álló Véga-féle felsőbb mennyiségánnal meglátta, úgy fellelkedetett, hogy egy lépést

sem akart tovább menni; ott akart maradni katonának». A mely napon föl akart esküdni, vette Kemény Simon levelét Jenából. Kéri, hogy ha szava ér valamit előtte, menjen fel, beszéljék meg a dolgot előbb. Fölment s úgy látszik, az ifjú báró tudott annyira hatni reá, hogy lemondott a katonai pályáról. Ott maradt Jenában. Lehet, talán közre játszott az egyetemi élet újságának ingere; a lelkesedés, hogy alkalma nyílik hallgathatni Németország legmagasabb lelkü bölcészét, Fichtet, hogy személyesen láthatja, megismerheti a nagy költőt, Schillert.

Az ifjú Bolyai élethajóját a pillanatnyi benyomások, a külső befolyások hányták majd ide, majd oda, s lelkének egyre duzzadó, majd lohadó vitroláival semmi határozott célt, irányt nem tudott követni. Lehet, hogy egész ifjú kora így telt volna el, majd ennek, majd annak a művészetek szolgálatában, ha életútja össze nem hozza egy nála két évvel ifjabb emberrel, a kiből már megvolt az erős elhatározás, hogy életét a matematikának szenteli, a ki már adatokkal is tudta igazolni, hogy ez elhatározásától a tudomány méltán sokat várhat. Gauss, a matematika későbbi nagy művelője volt ez, a kinek már 18 éves korából a matematika története bámulatos felfedőzéseket jegezt föl.

Jenából Bolyai Kemény Simonnal Göttingenbe ment; ott ismerkedett és barátkozott meg Gausszal.

Gauss 1798 szeptember végén hagyta el Göttingent, Bolyai még egy évig maradt ott. Kemény Simon szintén ugyanakkor távozott el s «a költség vesztegetés nélkül sokkal haladva fölül a küldött pénz», Bolyai mint kezves maradt hátra. Sokat szenvedett és nyomorgott, Kemény Simontól egész éven át pénzt nem kaphatván, — «de soha oly boldog nem voltam, — írja; — az az idő, melyre mindig örömmel nézek vissza, barátságai önkéntes áldozattal az igazság keresése tiszta életében a testi gyönyörök posványi felett magasan, nemesebb szenvedelem egész künnlétben tiszta életet véngyala volt. Az akkori magamat ma is tiszteltem.»

Vége megérkezett a pénz, s Bolyai gyalog útnak indult Göttingenből. Per pedes apostolorum! Azokról az ifjakról, a kik hajdan ily szerény móddal zárandokoltak a külföldre meglátogatni a tudományok világító tornyait, s dús, bár könnyen hordozható kincsekkel tértek vissza, hazánk akkori tengődő művelődési viszonyait tekintve, igazán el lehet mondani, hogy apostolok lábain jártak. A mai kor szülőtte, a kinek bármi nagy távolság sem igen nagy, s bármily rövid idő sem elég rövid, el sem tud képzelni egy ilyen országokon át gyalogszerrel való utazást. Ez az izmokat fárasztotta csak, s pihenni hagyta az idegeket a táj hosszas szemléletében; ma az izmok tespednek s az idegek fáradnak.

Bolyai szenvedélyes és gyakorlott gyalogló volt, megedzve testét, ápolva lelkének tisztaságát; ez vetette meg alapját nyolcz évtizedre ter-

A MAROSVÁSÁRHELYI EV. REF. KOLLEGIUM 1777—1803-BAN ÉPÍTETT RÉSZÉ.

A SZTREGOVAI RÉGI KASTÉLY.

Kimmach László rajza.

jedt hosszú életének. Göttingentől Regensburgig ment gyalog, «a sebességet kicsin kezdve s naponként móddal nevelve, s mindennap is crescendo indulva s decrescendo érkezve», legkisebb baja sem volt. Regensburgban hajóra ült s Bécsbe ment, hol két havi ott mulatása alatt, úgy látszik, vig társak közé elegyedett, s elég megfontolatlan volt, — most már mi is hozzátehetjük — a mathesis alapjain való kiterjedt gondolkozása után is a kétszerkettő egyszerű tudományát semmibe sem venni. Pénzt kiosztogatta a társai között, önként ajánlva baráti szíveskedését mindenkinek s végre ott állt a nagy városban egy pár forinttal, hasonló szíveskedésben senkivel sem részesülve. Hanem mindez nem ejtette kétségbe; egy rácz kereskedő hajójára elszegődött napszámosnak s reggeltől estig hajtva az evezőt, jött le Pestre. Itt, mintha valami gonosz szellem üldöznék, ismét nehéz körülmények közé jutott. Tör-bottal vigyázatlanul járva, térdén alul megsebzte lábát, s a baj annyira rosra fordult, hogy csak nehezen tudott belőle kigyógyulni. Pénze nem lévén, segélyért haza kellett írnia. A várt segítséget végre megkapva, midőn meggyógyult, a Kemény Simontól küldött szekérral visszaérkezett szülő hazájába, Erdélybe, hogy annak földjét élete végeig többet soha el ne hagyja.

(Folytatása következik.)

MADÁCH IMRE IFJUSÁGA.

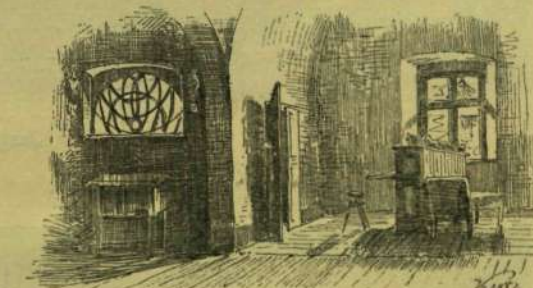
Irta Palágyi Menyhért.

(Folytatás.)

Nem vagyok híve annak a korlátolt «milieu»-elméletnek, mely a környezetből akarja származtatni a nagy egyéniségeket egész mivoltukban. Nem tudom Gosen földéből kimagyarítani a nemzetalapító Mózes alakját, sem a Genezáreth tavából az örök szeretet isteni vértanúját. Bizom ezt azokra, kik azt hiszik, hogy az emberlélek környezete az a néhány négyszögletes terület, melyhez életérdekei lánczolóják. Nem mindenütt a végtelen környezet bennünket, nem domborodik-e mindnyájunk fölött a csillagos ég, nem hatol-e képzeletünk túl minden mérhető határon, nem húzódik-e a végtelen maga szívünkbe, és nem lüktet-e vérünk minden hullámában, örömrünk és bánatunk minden ár-árpályában?

Nem több nekem e bájos völgy, mint egy költői hasonlat, melylyel Madách Imre egyéniségét pillanatra szemléltetem. Élhet itt e világtól elhúzódtott völgyekben nem egy vadpoéta, zenekülöncz, tudós régész, bogarász, madarász, a mint hogy a nemes Nógrádmegye terem is sajátos, érdekes alakokat, fogékonyssággal a rejtélyes iránt, minőkkel az Alföldön nem találkozhatunk. De nem ezer esztendeig kellett-e az Alföldnek is várakoznia a dálnokra, ki rakoncátlan szívével fölfedezte a végtelent,

mely a nyílt rónákon lakik? És nem ezer esztendő telt-e el, míg a Felföldön megjelent egy Madách Imre, ki merengő elméjével megérezte a végtelent, melyet a hegy-völgyes, hullámos domborzat jelképez. Mert ott lakik a végtelen mindenütt: a tömlőcz nyirkos falai között ép úgy, mint a hegyormok szellős szabadságában, városok sikeitől zsvaja közepett, mint rejtett

Madách Imre dolgozószobája, a hol az «Ember tragédiá»-ját írta.

falvak boldog esőndjében; csak az ember oly ritka, és oly csoda-tünemény, ki meg tudja érezni és kifejezni a végtelent más-más helyi színezetével, vidéki, faji változataiban.

A természeti környezet inkább csak az idylli vonást, az édes elégiai hajlamot magyarázza Madách Imre költészetében; nagyratörő elméjére azonban a sok százados hagyományt rejtő ősi kastély vet erősebb világosságot. A völgyi úton feléje közeledve, sokáig nem tűnik elé a

lombos környezetből, mert nem dombtetőn áll, és homlokzata nem egyenesen az út felé fordul. Már közel érünk a faluhoz, mikor föltűnik a fák között a hegyoldal felé tekintő homlokzatának két szeglettornyja, hogy csakhamar ismét eltűnjék a sűrűben.

Néhány perczig kell még hajtánunk, hogy átkelve a Sztregova patak s egy mellékerecskéje hídjain, fölrobogjunk a kastélyhoz vivő lejtős úton és a virággyakkal diszitett udvaron közvetlenül a tornáczhoz fölvezető lépcsőzetnél megállapodunk. A széles tornáczon áthaladva egyenesen a nagy ebédterembe nyitunk, s ha ezen is átmentünk, egy üvegajtón át a verandára léphetünk, mely a kastély homlokzatának éppen közepére esik. Innen letekinthetünk a nagy terjedelmű, gyönyörűen gondozott angol parkra, mely kavicsos kigyózdó útaival, hatalmas platán-, gledicia-, celtis-, sophora-fáival, sugár fényűvel, százados tölgyeivel, vadgesztenyéivel, köriseivel, sziljeivel és hársaival, virágcsoportjaival, kaktusz és egyéb délszaki növényeivel oly kiessé teszi a kastély környékét. Kedves séták kínálkoznak itt, majd meg a körülölközött árnyas lomszóra pihenőre int. Madárdal hallik a fákról, a csalitból és mind beljebb csalogat bennünket, hol a gondozott kert észrevétlenül átmege a háttérét képező hegyoldali erdőszélig. Jobb oldalt a park a völgyi nagy kaszáló-rétre nyílik. Ha a verandáról, vagy akár az ebédő üvegajtóján át ez irányba tekintünk: akkor végig látunk az egész kies völgyön odáig, a hol a rárósi szükületnél az Ipoly tulsó mellékvölgyeivel egybeszőgellik.

Itt, e kastélyban született Madách Imre, ugyanazon évben, mint Petőfi Sándor (1823 január 21-ikén). Itt élte gyermekéveit, itt nevelkedett, itt tanult magánúton hat gymnasiumi osztályt. A philosophiai osztályt és a jogot ugyan Pesten végezte, de ide a kastélyba hozta vissza a szünidei szabadság, vagy időnkénti betegeskedése. Csak házasságának hét esztendeje (1845—1852) telt el Csesztvén, a Madáchok egy másik nógrádi birtokán, mely Balassa-Gyarmattól délre esik. De házassági drámája itt bonyolódott ki Sztregován, és itt maradt ő aztán az ősi fészékben mind haláláig (1864 október 5.). Még nem volt 42 éves, mikor szellemi erejének tetőpontján oly korán sirba kellett szállnia.

A csesztvei időszak s az azt követő politikai raboskodásának súlyos esztendeje, melyek őt ősi fészkétől elválasztják, egy első és egy máso-

Kimmach László rajza.

A SZTREGOVAI ÚJ KASTÉLY.

dik sztrigovai korszakot engednek megkülönböztetni életpályáján. Annál fontosabb e megkülönböztetés, mert e két időszakban fejti ki legnagyobb írói munkásságát, míg a közbeeső házassági idyll irodalmilag csak mellékes jelentőségű. De amaz első és második sztrigovai időszak nemcsak a költő magánéletében, hanem a nemzet történetében is végtelen fontosságú korszakos különbségeket jelent. Madách Imre fiatalága a szabadságharcot megelőző nagyszerű nemzeti föllendülés, deli férfikora pedig a szabadságharc bukását követő idegen zsarnoki uralom szakába esik. Magánéletének ifjú, fényes álmai az egész nemzet megifjodásával, férfikorának nagy csalódása az egész nemzet gyászával olvadnak össze. A mítosz a sors Petőfit megóvta, neki át kell élnie a nemzeti elnyomatás időszakát, hogy lásson a nagyszerű föllendülés után nagyszerű bukást, és nemzetének történetéből értesse meg a világtörténelem alá-s följajlásának törvényeit. Tevékeny része volt a negyvenes évek reformmozgalmaiban, és szónoki tehetségének fényes szerep jutott a hatvanas években, mikor a már tartatlan önkényuralom egyezkedést keres az elnyomott nemzettel. Eleget látott nemzeti dicsőségből, eleget nemzeti szolgaságból, hogy megírhasa politikai és társadalmi nagy költeményét, «Az ember tragédiája»-t, mely egyszersmind szerelmi költemény is, mert nemcsak politikai és társadalmi viszonyainkban, hanem egyszersmind a költő legbensőbb magánéletében is gyökeredzik. Soha költő magánélete nagyobb egybehangzásban nem folyt le a nemzet közéletével, és soha e nemzeti élet nem volt nagyobb összhangban az emberiség legmagasabb érdekeivel, mint ama bukásában is dicső időszakban, melybe századunk derekán Madách Imre életpályája esik. E kettős összhang emeli őt nemzeti költőink közül a világirodalom nagy íróinak sorába.

Szellemi életének két nevezetes szakához képest kétszer kell szólanom közéleti szerepléséről, és kétszer kell jellemezni költői munkásságának irányát. És mert mind a két időszak alkotó tevékenysége ide fűződik Sztregovához, két képet kell festenem e kastélyról, s az őt itt környezett érdekes társas világról. Ő maga is mélyen átérzi a két időszak nagy különbségét, és egy meghatározó elgúli költeményben fejezi azt ki. Mikor ugyanis (1853-ban) a cesztve-i házassági idyllnek már vége s az említett politikai fogságból is kiszabadul, akkor visszatérve a kastélyba, megragadja nagy lelki átalakulásának érzete, és szinte idegennek látja gyermek- és ifjúkorának színhelyét:

Változál e te is úgy, mint gyermeked?
Oh, mert azt már bennem meg sem ismered.

Majd a gyermekkori képek rajzanak föl búsan ihletett férfilekében:

Itt játszottuk gyermek-harcainkat;
Várainkat székekből csináltuk;
Nagyszerű volt a vár s harc előttünk,
S a termet királynak találtuk.
Összesorvadott-e a roppant terem,
Hogy szűnnek, sötétnek látszik most nekem?

E terem alatt az említett ebédlő értetődik, mely a verandára és parkra nyílik.

S jött tanítónk, elmúlt a varázslat,
Oktatott, mint mondák, bölcseségre;
Mink izzadtunk s hallgatók, mikor szól,
Mely ebédhez hív, a csengetőske.
Gyermekörömei ti, gyermekbánságok,
Mily észinték és mily semmik voltak!

Estve itt gyűltünk a kandallóhoz,
Itt atyám ült nagy karos székeben,
S míg beszélt, én gondolám magamban,
Hogy hatalmas ember nála nincsen.
Most a kandallóban a hamu hideg,
S szívemből kihaltak a kegyeletek.

Ezekre, valamint a költeményben («Haza érkezéskor») foglalt egyéb helyi vagy tárgyi emlékekre, én itt mindre ráismerek, a mint hogy nem járhatok-kelhetek a völgyben, a hegyoldalon, vagy a kastély körül, hogy Madáchnak vonatkozással bíró költeményei fülembe ne zsongjanak. Nem is csoda, hisz a kastély is, valamint a park megtartotta nagyjából színét, berendezését a költő idejéből. Természetesen abból a magasabb eszimből és nagy nyájasságból, mely a kastélyt mostani alakjában jellemzi, egyet-mást le kell vonni, ha hűségesen vissza

a házban semmi feszesség, hidegség, kimértség nem uralkodik, hanem mintha a nemesi hagyományoknak valami szebb és nemesebb hagyomány — talán a tudomány vagy költészet — feledtet el itt minden osztálybeli különbséget az emberek között. És feledtet, hogy künn az életben kemény érdekháború folyik és tiprott eszmények fölött rohan tovább az elvekben lefelé árverelő, koczra éhes felfelé kapaszkodás ádáz szelleme.

Negyedik észrevételem többé nem akadhatott, mert már egészen otthon éreztem magamat e

Jazyg viselet.

Népvándorláskori (hun és avar) viselet.

«A MAGYAR VISELETEK TÖRTÉNETÉ»-BŐL. — Nemes Mihály rajnai a Franklin-Társulat kiadásában most megjelenő dísműből.

akarjuk állítani a szint, melylyel Madách Imre gyermekkorában bírt. Most itt Aladár barátomnak háziúri megfontolt bölcsesége, és nem kisebb mértékben nejeinek vidám lelke, szikrázó elméje és úrnői nemes önérzete állapítják meg az ősi fészkek jellegét. Mikor először léptem át e küszöböt, első észrevételem az volt, hogy itt boldogsággal van telve a levegő. Másik az, hogy itt szinte parancsszó, rendelkezés nélkül történik minden, és nem is készül, hanem folyton kész van már, a mire szükség mutatkozik; szóval, hogy mintegy láthatatlan kezek sürölődés és zaj nélkül mozgatják a házi gazdaságot. Harmadik észrevételem, hogy úri volta mellett is

légkörben és figyelmem beleolvadt a társalgásba, mely fölött egy napsugaras kedélyű asszony vidám elméssége uralkodott.

Madách Imre idejében az úri kényelem itt valamivel hiányosabb lehetett. A nagy ebédlő üresebb volt, bútorzata egyszerűbb, ridegebb s a nagy nehézségű ajtók is komorabbá tették a termet. A kastély homlokzata is kevésbé vonzó, mert a park üvegháza egészen hozzá volt építve a főépülethez, úgy, hogy ennek sajtószűrésége kellően ki nem domborodhatott. A homlokzatnak ez a hosszú zárt vonala szinte elvágtá az udvart a parktól; és maga a park is jóval szegényesebb, ritkább volt, mint

az a festmény is mutatja, melyet Madách maga készített a kastélyról és környezetéről 1839-ben, jogász korában, Pestről hazajövet.

Három nemzedéknek kitaró következetes gazdálkodása adta meg a sztrigovai kastélynak és birtoknak mai alakját, rendezettségét. Madách Imre atya, szintén Imre, cs. kir. kamarás, szenvedélyes gazda s a természettudományok kedvelője volt. Könyvei között itt találom Zanchy jezsuitának physikáját, Hufeland makrobiotikáját, egy csillagászati földrajzot,

A kamarás — így van említve a családi levelekben — élénken foglalkozott a megyei ügyekkel, de fő kedvtelése, mint említém, a gazdaság és kertészet volt. Erről a szenvedélyéről tanúskodnak a gazdasági, kertészeti szakkönyvek, német folyóiratok, melyek könyvtárának nagyobb részét alkotják. Az akkoriban itt még csak szórványosan üzőtt takarmánytermesztést, juhtenyésztést meghonosította és föllendítette. A parkot is ő létesítette, és e művének dicséretét igen ékesen adja elé bocsári Mocsáry Antal uram, nemes Nógrád és több Vármegyék Tábla-

és mulatságos intézetekre találhatni, úgymint: rét, erdő, halastó, szőlő, fürdőhely, virágos kert, és egyebek találhatnak ebben. Ezeket ezzel fejezem be:

Itt az áldott természethez
Kezet nyújt a közi mív!
Amott a szép mesterséghez
A természetet többre hív.
stb. (pag. 92—93. I. kötet).

Jó bocsári Mocsáry uram, mint látni, az Anglus kerten annyira föllekesedik, hogy elragadtatását versekbe kénytelen kiönteni. Megjegyzem, hogy azon hasznos és mulatságos intézetek közül, melyeket ő fölsorol, a halastó, szőlő és fürdőhely itt a parkban, fájdalom, többé nem láthatók.

De bármily magaslatos érdemel is a kamarás úrnak gazdasági és kertészeti szakértelme, mégis életének kétségtelenül legjelesebb eszeledetegyánánta Majthényi Anna de Kesseleőkeivel való házasságát kell dicsőírnünk. Mert a nagy Majthényi-hozományban nemcsak hogy kiválthatta a zálogba került Madách-birtokokat, hanem oly asszonyt is hozott a házhoz, ki a sok százados Madách-család szép hagyományait nemcsak föntartani, hanem újabb, dicsőbb fényre is övezni volt a gondviseléstől rendeltetve. Arczképe itt függ a férjé mellett, s a ki e gyengéd szépséget látja, e lényos szüzi idomokat, e finom hattyú-nyakat, e szende arcot és szelid fényben sugárzó szemeket, nem hinné, mily erkölcsi erő lakik benne, s nem jóslná, hogy 90 évnél jóval magasabb életkort fog elérni. Nem akarom őt üres dicsőréttel illetni, mert hogy mije volt ő e háznak, az csak a következő történetekből fog kitűnni. Mikor 1834-ben özvegyesre jut, a viruló szép asszony egészen gazdasági gondjaiba temetkezik, s anyai kötelességeinek él. Ő adja férjéhez két leányát, Marit és Annát, s három fia: Imre, Károly és Pál az ő gondjai alatt részesülnek egyetemes szellemű magas kiképzésben. Nála marad a forradalomban gyászos véget ért Mari leányának két árva, és mikor Imre fiának családi élete fölbomlik, ő válik a költő háztartásának fő támaszává. Szinte elképzelhetlen, mi lett volna e házból, ha nem az ő szerető gondja örködik fölötté, nem az ő kényes izlése, tiszta erkölcsi érzéke szolgál felszádon át zsinórmértékül gyermekeknek és unokáknak. Válságos, komor, zivataros időkben, mikor gyermekeit veszedelem éri, legkedvesebb Imreje is fogságba kerül, ennek családi tűzhelye züllésnek indul, és végbomlás látszik fenyegetni az egész házat: e nagy asszony lelkének törhetlen ereje óvja meg a család hányatott hajóját a zátonyra jutástól. Ilik is, hogy ily anyának dalmok fia legyen, és hogy emléke költői művekben éljen a késő maradék előtt. A hol Madách Imre költészetében az igaz nőt dicsőítve látjátok, ismerjétek rá az édes anya képére és a hódoló fiúra, ki, mert ily anyát tisztelhetett, legsötétebb perceiben sem tud gyűlöletes képet rajzolni még a bűnös nőről sem.

Szerettem volna a Madách nemzetség elmúlt századainak történetében szerepelt asszonyokról is egyet-mást megtudni, de a krónika csak a férfiakról beszél: vitéző tetteikről, a törvényhozásban való részvételükről, avagy tudományos és irodalmi működésükről. A kamarásnak atyja (a költő nagatyja), Madách Sándor, nagy hírvé ügyvéd volt a maga idejében; neki jutott az a földad, hogy a zálogba került Madách-birtokot visszaperelje. Az ő atyja Madách János ugyanis kevesebbet törődött a vagyonnal, mint a vallással, úgy, hogy alatta a Madách-birtok idegen kézre jutott. Igen buzgó lutheránus volt és vallásos énekeket írt a Transzucsiában (Cythera sanctorum), vagy pedig vallási sérelmek ügyé-

Honfoglaláskori magyarok.

Honfoglaláskori magyarok.

«A MAGYAR VISELETEK TÖRTÉNETÉ»-BŐL. — Nemes Mihály rajnai a Franklin-Társulat kiadásában most megjelenő dísműből.

melyre sajátkezűleg jegyezte Dayka Gábor verssorait:

Setétség vonta-bé törvényid, ó Természet,
S az Úr mond: Légy Newton! s Világosság tenyészett.

Könyvtárában képviselve van a klasszikai latin és német irodalom. Egészen véve a Kazinczy-korabeli magyar nagy úrmintapédája, aki már élénken érdeklődik a hazai szépirodalmi mozgalmak iránt is. Képe itt függ a «billiárd»-terem falán. Parancsoló, finom élő arc, merész szittya tekintettel. Fején nyusztrpémes kalpag, mellén gazdag zsinórzatú dolmány, vállain vagy inkább karjain dőlöz panyókára vetett mente, széles aranyzsinóros öve alatt könnyed, finom kardmarkolat.

birája, «Nemes Nógrád Vármegyének történelmi, geographia és statistikai Esmertetése», (Pest, 1820, Trattner Mátyás) című négykötetes munkájában. A leírást az olvasó nagyobb gyönyörűségére ide iktatom:

«A második új és a mostani izlésre épült residenciális lakhelye Madách Imre Cs. s Kir. Kamarásnak, mely jeles úri köépületen nintsen ugyan felirás, hanem a helyett a Madách és Majthényi familiáknak egymás mellett, és egymással megegyező tizmeri ekes kifaragásban láttatnak. Ékesíti ezt nem kevésbé a mellette lévő nagy terjedésű négyesű Anglus kert, mely nagy szorgalommal, és nem kis költségel szép rendbe hozott, a hol sokféle hasznos

A «JÓKAI» GŐZÖS ELSÜLYEDÉSE.

Paar Géza rajna.

ben vezetett panaszos követségeket Bécsbe. De bár cseh nyelven írta vallásos énekeit, szívében egészen magyar volt; maradt is kéziratban magyar versezete «A barátságáról».

Korán árvaságra jutott fiának, Sándornak jeles tehetségeit fölismerte Migazzy püspök, ki a fiút hathatós pártfogása alá vette s a katolikus egyház keblébe visszatérítette. A Madáchok tehát csak a múlt század második fele óta katolikusok, vagyis négy nemzedéken át (Sándor, — Imre, — Imre, — Aladár). Ők képviselik a nemzetségnek legújabb történetét, ők virágoztatják föl újra családjukat, mely János alatt végveszélyben látszott fogorni. Sándor még nem lakott ebben a kastélyban, melyet nem is a Madáchok építettek, hanem a tréosztói Révayak, kik Sztrégovát zálogban bírták. Van itt egy emeletes ó-kastély is, mely Sándornak volt lakhelye, de melyből később a család szállását az új házba helyezte át. Ez az ó-kastély tekintélyes, szép épület; első emeleti csarnokáról kedves kilátás nyílik a Sztrégova völgyének éjszaki kiséjébe. Ipolyinak egy alkalommal élőszóval kifejezett véleménye szerint a XV. századból, Mátyás király korából ered, és bár magában véve teljes egész, mégis a jelek szerint csak szárnya lehetett egy nagyobb várszerű épületnek. Homlokfalán kőbe vésvé e felirat olvasható:

Aedes has olim castellum anno mccccxxx. jam genti Madách habitatum anno mdlii. saeva Turcarum manu, annis vero mdccxvii. et mdccxviii. incendio desolatum super triste rudis bustumque instauravit, erexit Alexander Madách de Sztrégova mdcxcix. (E ház, mely hajdan kastély s már az 1430. évben a Madách nemzetség lakóhelye volt, 1552-ben a törökök vad keze, 1717-ben és 1758-ban pedig a tűz elpusztítván, a szomorú omladékon állította, emelte Sztrégovai Madách Sándor 1799-ben.)

A ki e régi épületet látja, melyet most Aladár magtár gyanánt használ, önkénytelenül arra gondol, hogy meg kellene ujtani s megint elfoglalni; igenis, mondja Aladár: gazdasági szeszgyárnak nagyon alkalmas volna.

(Vége következik.)

A MAGYAR VISELETEK TÖRTÉNETE.

Száz nagy negyedréti táblán, magyarító szöveggel. Rajzolta és festette Nemes Mihály festőművész; a szöveget írta Nagy Géza nemzeti múzeumi segéd-őr. Az országos képzőművészeti tanács felügyelete alatt és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatásával kiadja a Franklin-Társulat.

Épen olyan tudományos becsű, mint nagyon szükséges és érdekes művet ad most ki a Franklin-társulat a fenti cím alatt, melyben száz nagy negyedréti táblán elénk állítja a magyar viselet egész történetét a legrégibb idők-től kezdve, sőt visszanyúl a magyarságot megelőző korszakba is egész a szkithákig, jazygokig, hunokig, avarokig s ezek viseletét is szemlélteti, a mi különben szükséges is, mert hiszen jórészt ezen népek ruházatából fejlődött a későbbi magyar viselet.

Nagyon érezhető volt már régóta ilyes munka hiánya, mely a legrégibb idők-től kezdve bemutatja az egyes korszakok változó divatját, nemzeti viseletünk különböző módosulásait, átalakulásait.

A szóban forgó nagy mű sikeresen megoldotta ezt a nehéz feladatot s 40 színes képtáblán és 60 fekete rajzon összegyűjtve szemlélteti nemzeti viseletünk történetét. A színes képtáblák mindegyike 12—20 alakot ábrázol, kor szerint csoportosítva, szintén így a fekete rajzok is, melyeken emberi alakokon kívül nagy számú régi fegyver, ékszer és eszköz is elénk van állítva.

A képeket Nemes Mihály rajzolta és festette, a magyarító szöveget pedig Nagy Géza írta hozzá. Az egész nagy mű 20 füzetben jelenik meg.

Ezen kiváló s bizonyára rendkívüli érdeklődést keltő munkából mi is bemutatunk néhány képesportozatot, melyeknek eredeti kiadása mind színes képekből áll.

Egyik kép néhány jazygot mutat. A jazygok, — kiknek nemzetisége ismeretlen — nem sokkal Krisztus előtt nyomultak be Ázsiából a Duna-Tisza közére, hol századokig tanyáztak s a szomszéd népekkel, valamint a rómaiakkal sok véres háborút viseltek. A hunok hódították meg őket véggül s ezekkel együtt teljesen el is tűntek a történelemből. E nép ruházatáról, viseletéről sok

és biztos adatunk van, nevezetesen a Rómában maig fennálló Trajan-oszlopon sok jazyg harcos van gondos részletességgel kivésve; ezenkívül a régi írónál is számos ide vonatkozó adat maradt fenn. Ezekből tudjuk, hogy a jazygok többé-kevésbé hegyes süveget viseltek, mely mereven állott fölfelé; vagy pedig sisakjuk volt, melynek idoma a süvegéhez hasonlított, hátulján a nyakvédő sem hiányzott, általában nagyon hasonlított a későbbi magyar sisakokhoz. Kabátjuk középhosszú szabású volt, legtöbbször páncél gyanánt szaru vagy ércpikkelyekkel borítva. Ezen alól gatyához vagy szoknyához hasonló bő ruhát viseltek, a lovasok azonban szűk nadrágot, mely szintén pikkelyvel volt fedve, valamint hadi lovaik is. Fő fegyverük nyíl meg rövid, egyenes, vagy néha hosszú kard volt.

A hunok és avarok viseletére már kevesebb adatunk van. Annyi azonban bizonyos, hogy leginkább tollas, prémes kuosmát viseltek, vagy alacsonyabb, hegyes sisakot s térdig érő, rövid újjú kabátfélét, melyet gyakran szintén pikkelypáncél borított. Legfeltűnőbb volt kecskebőr csizmájuk, melyen a szőrt is rajta hagyták. Sokszor azonban ez is fel volt mindenféle pitykével díszítve. Kézcsuklójikon sokszor csüngős karpereczeket viseltek, füleikben pedig függőket. Volt aztán még felső ruhájuk is, mely a mai magyar szürhöz lehetett hasonló. Fő fegyver náluk is a nyíl volt, melyet azonban nem a hátukon, hanem oldalt, az övre akasztva viseltek. Volt ezentúl törjük, egyenes, vagy kissé görbe, egyélű kardjuk s fejszékük és zászlós lándzsájuk. A sarkantyút még nem ismerték.

A hun az avartól főkép abban különbözött, hogy amaz rövidre nyírta a haját, míg az avar, a pogány magyarhoz hasonlóan, pantiikába befonva, hosszú csimbókban bocsátotta le, mely szokás Magyarország némely részében, az öreg embereknel egész az utóbbi évtizedekig látható volt.

Egyik képesportozatunkon több honfoglaláskori magyar alak van bemutatva, a szerint, a mint azon kor viseletét sikerült a gyér leírásokból, leletekből megállapítani. Jól szemügyre véve ez alakokat, igen sok hasonlóságot fedezünk fel azok viseletében a jazygokéhoz, de kivált a hunokéhoz és avarokéhoz, valamint világosan ott látjuk már a mai szürnek és gatyának az őslakóját is. A régi magyarok fegyverzete, eme fő kiegészítő része az akkori ruházatnak, nagyjából szintén az volt, a mi a hunoké s avaroké, a

mint hogy ez körülbelül egyforma is volt valamennyi turáni-fajta népségnél.

Nem bizonyos, viseltek-e a honfoglaló magyarok szakállt, vagy sem, mert erre nézve teljesen megbízható adataink nincsenek, s a rokon népekről sem vehetünk példát, mert ezek egyike borotválkozott, míg a másik szakállt eresztett. A hajról már említettük, hogy ezt befonva viseltek, s mikor Vatha a pogányság mellett felázadt, első gondja volt, hogy régi pogány módra megborotvtáta a fejét és három üstököt eresztett.

A későbbi korokból egyre több viselet képét mutatja be az érdekes munka, melyet átlapozva, nagyon szépen elénk tárul nemzeti viseletünk egész fejlődése, egészen a mai «diszmagyar»-ig s a köznépmostani ruházatáig.

Ezen rendkívüli diszszel kiállított nagy mű, mely egyszersmind a magyar nyomdászat előrehaladottságát is bizonyítja, a Franklin-társulat kiadásában jelenik meg, még pedig az országos képzőművészeti tanács felügyelete alatt és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatásával. A mű 40 színes táblán és 60 fekete rajzon adja a magyar viseletek ezerféle szétszórta anyagból összeállított történetét. A színes táblák mindegyike 12—20 alakot ábrázol, gondos kivitelben, 14—20 színben és kor szerint csoportosítva. A szöveg 20 ívre fog terjedni. A munka 20 füzetben jelenik meg s egy-egy füzet ára 1 forint 50 krajczár.

A «JÓKAI» MAGYAR GŐZÖS ELSÜLYEDÉSE.

Még el sem fejeztük a szerencsétlen «Ika» gőzös veszedelmét, melynél 24-en lelték halálukat, már is újabb szerencsétlenség érte a magyar tengerhajózást. A múlt hó 25-én éjjel a «Jókai» magyar Adria-gőzös mintegy 1200 tonna rakományal indult Rouenből Dunquerquebe.

A calaisi szoros bejáratánál a homályos éjszaka idején a «Jókai» összeütközött a «Baron Androssan» nevű 4000 tonnás angol gőzössel, a mely Londonból indult Amerika felé. A magyar hajónak épen derekán vágott lyukat az angol gőzös, s az óriási erővel betolduló víznek még segített a hatalmas hullámzás is mihamarabb elsülyeszteni a «Jókait». A hat percz alatt víz alá került gőzösről azonnal vizre bocsátották a mentőcsónakot és azon menekült Wlassich az első kapitány a legénységgel együtt, de a harmadik kapitány Batistichnak s két más matróznak Tonetti szakácscsal együtt nyoma veszett. A szerencsétlenség nem messze történt a híres Dungeness sziklapadtól, a mely már igen sok gőzöst juttatott végpusztulásra. Ez a Dungeness egy hatalmas sziklanyújtánya az angol partoknak és veszedelmes hely a hajósoknak messze kinyúló homokzátonyaival, melyek formájukat és terjedelmüket a vízármlatok szerint folyton változtatják. A dagály beálltával a Londonból induló gőzösek messze elkerültek e veszedelmes helyet, hol az angol tengerészeti hatóság egy olyan óriási gőzkürtöt állítottatott fel, a melynek hangja 25 tengeri mérföldre is elhallatszik. (1 tengeri mérföld = 1854 méter.)

Ködös időben perczenkénti megszakítással folyton szól ez a kürt. E kerülő úton néha oly nagy számban találkoznak össze a világkereskedelem gőzösei, hogy nem csoda, ha különösen homályos éjszaka idején összeütköznek. A «Jókai» veszedelmének is ez volt az oka, mihez hozzájárult még az angol hajósok páratlan könnyelműsége is, a mennyiben érezvén hatalmukat a tengeren, senkinek sem térnek ki, s mi több, összeütközés után rendesen megfutnak, letakarva pokróczokkal a hajó nevét avagy a kémény jeleit, nehogy megtudják nevüket. A «Jókai», melyet korszorús költőnk nevére keresztelt el az «Adria» társaság, 1882-ben épült Angliában. A mostani rakománya nem volt egészen biztosítva, úgy hogy a szerencsétlenség az «Adria» társaságnak mintegy 160.000 frtnyi kárt okozott.

P. G.

Grünwald Béla rajna Kiss József költeményének most megjelent díszkiadásában.

Jöttek a szomszédok: Zsuzsikám! Tubiczám!
Csapodár az ember, csapodár mind a hány.

RAB ASSZONY.

Kiss József költeménye.

Viszik a rab asszonyt a bírák elébe:
«Ülj le, te rab asszony, a vallatós székre!» —
Suhogó selyembe, talpig feketébe,
Ugy lép a rab asszony a bírák elébe.

«Rekettys tövében, süppedő avarban,
Szent Iván napjára, harmatos hajnalban
Halva lelték urad — kés szívébe mártva:
Ismered ezt a kést, Nemes Nagy Zsuzsánna?»

«Ismerem, ismerem! Esztendeje nyáron
Nagy Oláhországból hozta mátkapárom.
Rubintal, gyémántal a nyele kirakom.
Babonás hit ellen — én kértem... Ó adta...
Arany idők jártak!... Kertem rózsafája
Akkor állt, akkor volt teljes virágjába.»

Suttogásba olvad csengése szavának,
Rokolyája selymén tűnődve babrálgat.
Megyeház ablakán a verőfény árja
Betör és odatűz bársony homlokára,
Bársony homlokára, fiatal arczára,
Székül bírának szomorúságára...
Hozzá nyájas szóval fordulnak, úgy kérdik:
«Mondja el, kegyelmed, eleitől végig.»

Föláll a rab asszony, mint a nádszál lengve,
Bánatosan tekint körül a terebére.
«... Hushagyón hirdettek, husvétkor eskettek,
Egy hétre, kettőre száz hírt rebesgettek.
A merre csak jártam, a merre csak keltem,
Szánó pillantással kisérgettek engem.
Jöttek a szomszédok: Zsuzsikám! tubiczám!
Csapodár az ember, csapodár mind a hány.
Az egyik azt mondta: Eszem a szépséged!
A másik azt mondta: Nem érdemel téged.
Mekönyörült rajtam végtére valaki,
Szívembe nyíltalak öldöklő szavai:
«Gyümölcsös kertednek tolvaj megszedője:
Alszei Borbála — régi szeretője.»

Jött az uram este csószkomjas ajakkal,
Elfordultam tőle sértő iszonyattal:
«Hogyha minden tenger víze rád zúdulna,
Hogyha minden felhő zápora rád hullna,
Egyebet se tenne, csak tégedet mosna,
Attól az asszonytól tisztára nem mosna!»

Bokát-erő hajam kezére csavarta,
Liliom-vállamat fogával megmarta,
Végesvégig hurczolt cselédim láttára,
Házból az udvarra, udvarról a házba,
Homlokom a padlót véresre sikálta:
Mind nem fáj, csak egy fáj: Alszei Borbála!

Odahagytam éjjel az özevgyi ágyat,
Felhuztam kopogós karmazsin csizmámat,
Befűztem aranyos drága vállfüzömöt,
Felkötém sávyos török keszkenőmet.
Kebelembé rejtém rubintos kis késem...
Alszei Borbála! Most vigyázz! légy résen!

Csali patak partján ott alatt, ott alatt,
Párosan turbékol a galamb — vadgalamb!
Én is oda tarték, rekettys aljába,
Nekem is kedves ám vadgalamb bugása!

Én istenem! Mért is vetemedtem arra,
Hogy én lesbe álljak, mint valami vadra!
Szeretője helyett — iszonyu halálra
Rubintos kis késem uratam talált.
Megbűntes testével — a ki nem érdemi...
Én — a megalázott! engem nem véd senki.

Minden gazdagságom oda adnám érte,
Minden búcsút, oltárt sorba járnék érte:
Hogyha verne, verne, — még egyszer fölkelne,
Fiatál életem egyetlen szerelme.»

KISS JÓZSEF KÖLTEMÉNYEINEK DÍSZKIADÁSA.

Kiss József költeményei. Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Hollósy Simon, Réti István, Thorma János rajzaival, tizen-nyolcz fénykézzel, tizenkét külön műlappal és harmincz képpel a szövegben. Budapest, 1897. Rényi testvérek irodalmi intézet részvény-társaság kiadása.

Jó negyedszázaddal ezelőtt, nyomban a zsidó-emancipáció után egy kis versfüzet jelent meg «Zsidó dalok» ezim alatt, új tárggyal és új hanggal. Kiss József a szeretet meleg vonásai-
lett magyar zsidó, noha olykor a régi üldözés emlékének keserűségét se fojthatta el.

Évek mulva, 1876-ban, költeményeinek újabb — sőt mondhatni első — gyűjteményét adta ki Kiss József. Ettől számíthatjuk költői pályáját, mert a «Zsidó dalok»-ból alig vett át néhányat

új gyűjteményébe. Kiss József költészetét e kötet már megismosodva, művészi formában megerősödve, belső tartalmában, változatosságban gazdagodva mutatta mintegy valódi költői tehetség nyilatkozását.

Legnagyobb sikereket balladáival aratott, melyekben erős szenvedélyeket erős hatással rajzol s melyek szavalásra igen alkalmasak, de mint dalköltő is magasan áll. Oly dalok, minők a «Dalaim», «Szerelmvágy», «A nászbokrét», «A magasból», «Varróleány dala», «Oh mért oly későn» stb. igazán értékes lírai alkotások.

Kiss Józsefnek 1875-ben megjelent kötete öt év múlva, 1881-ben, ért bővített második kiadást; de azután sűrűn követték egymást 1883, 1886 és 1889-ben az újabb kiadások. Jelöljük, hogy költői egyéniségének nagy közönséget sikerült megnyernie. Neve emeléséhez sokban hozzájárult a bécsi Burgszínház jeles művésze, Lewinsky, a ki nagy hatással szavalta balladáit nemcsak itt a fővárosban, hanem az ország határain kívül is. Később a nemzeti színház kitűnő tragikája, Jászai Mari lelkesített mellettök, midőn városról-városra járva, szavalta a «Jehova» című költői beszélyét, a költő szellemének egyik legértékesebb gyümölcsét.

Kiss József költeményei most pazar díszű kötetben, illusztrálva jelentek meg. A művészek, kik a kötet illusztrációjára vállalkoztak, a nagybányai művésztelep tanárai és tagjai, fölfogásban úgy, mint előadási módban eltérnek a megszokott művészi iránytól és saját-szerűsége töreksezenek. Teljes elismeréssel kell szólnunk a díszmű nyomdai kiállításáról. A Franklin-Társulat egy-egy ily díszmunkában a nyomdai ipart valódi művészetté emeli. A Révai Testvérek Irodalmi Intézet részvény-társaság nagy díszszel adta ki az album-szerű kötetet. Képei részben rézkarcok, fénynyomatok, színesek és feketék, önállóak és a szöveg közé nyomottak. Számszerint összesen hatvankettő. Kötésük közül az egyik színes vászonból készült gazdag aranyfémekkel és sokszínű préseléssel, a másik selyem és arany kézi hímzés. A sokszínű aranyozott vászondíszítést példány ára 24 forint. A kézi selyem és aranyos hímzésű táblába kötött, számozott és külön névre szóló példányok (edition de luxe) ára 40 frt. A könyv árát 2—4 forintos havi részletfizetéssel is elfogadják a kiadó.

*

A költő életrajzából a következő adatokat jegyezhetjük föl:

Kiss József Mező-Csáthon, Borsod-megyében született 1843 nov. 8-ikán. Szülői a papi pályára szánták s 11 éves korában Miskolcra vitték egy magán tanfolyamra (akkor még nem levén rabbi-szeminárium) s ott két évig heber tanulmányokkal foglalkozott. Innét került a gimnáziumba, a melyet azonban — szülői teljesen vagyontalanul elhalván — nem fejezhetett be s az önfentartás a tanítókodásra kényszerítette. Mint tanító érintkezett Hevesben, Biharban közvetlenül a néppel, s ezen érintkezések hatása alatt szerezte legtöbb balladája anyagát. 1868-ban a fővárosba került s ekkor jelent meg első könyvecskéje a «Zsidó dalok». 1870—1873-ig a «Képes Világ» című szépirodalmi hetilapot szerkesztette. 1873—74-ben Szentesi Rudolf név alatt írta «Budapesti rejtelmek» című regényét. 1875-ben Toldy Ferenc reá irányította az irodalmi körök figyelmét, midőn «Simon Judit»-ját bemutatta a Kisfaludy-társaság ülésén. Ettől fogva a költő neve mindinkább ismeretessé lett s a következő évben már megjelent első gyűjteményes kötet «Kiss József költeményei 1868—1876» cím alatt, a melynek most hatodik kiadása kerül nálunk eddig nem látott díszszel a könyvpiacra. A Petőfi-Társaság Kiss Józsefet 1877-ben tagjává választotta. Ezen évtől számított öt évig Temesvárt tartózkodott, mint az ottani izraelita hitközség jegyzője. 1882-ben visszajött a fővárosba s itt él az irodalomnak. Gyűjteményes kötetén kívül «Ünnepnapok» cím alatt szótárszámokat dolgozott föl költői alakban. Költe-

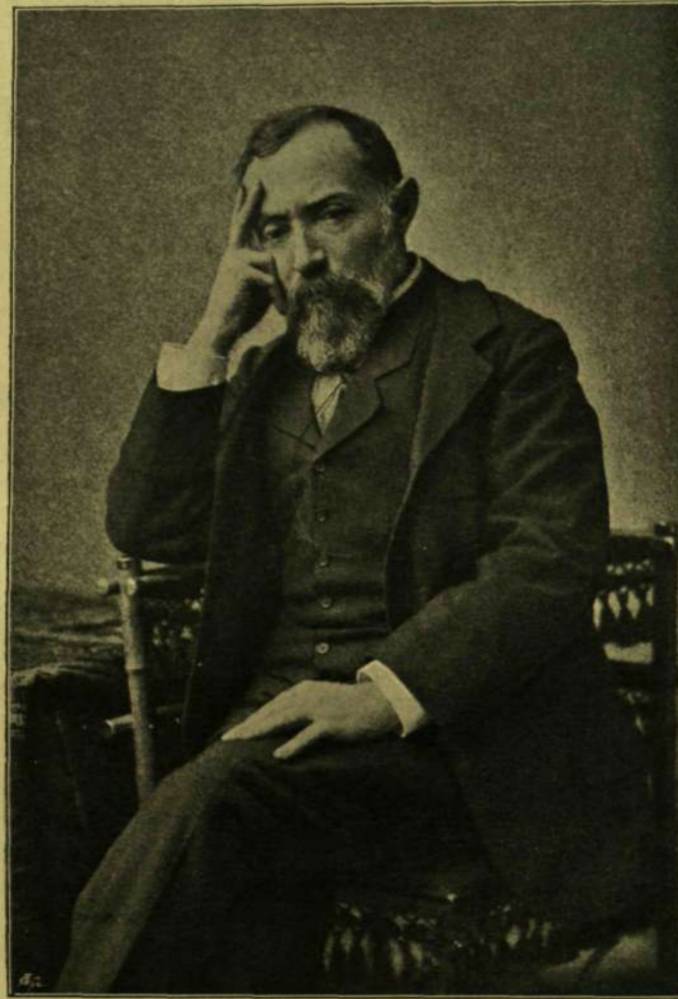
ményei többszörösen német fordításban is megjelentek. 1890 óta a «Hét» című lapot szerkeszti.

EGYVELEG.

* Ritka érem. I. Károly angol király lefejeztetése előtt a vérpádon egy arany érmét ajándékozott Juxon püspöknek. Ezt a püspök utódi több nemzedékén át kegyelettel őrizték s midőn eladták, gondosan följegyezték történetét. Legutóbb Montagu Hyman éremgyűjtő hagyatékából vették meg 770 font sterlingért. Eredeti értéke 62 arany volt.

* A számiak szintén iparkodnak művelődni. A számi király újabbán egész sereg fiatal embert küldött Londonba, hogy ott tanítókká képezze ki magukat. Itt az egyik nyelvben, a másik iparban, a harmadik az írógép használatában gyakorolja magát s így tovább.

* Esküvő fák. A Philippini szigetek negoita lakói között még most is fennáll az a csodálatos régi szokás, hogy a fiatal pár esküvőjénél a jegyesek két külön fára másznak s azután szülőik addig

Költeményeinek most megjelent díszkiadásából.
KISS JÓZSEF.

forogtató az ágakat, míg a pár fejei összeérnek. Mihelyt ez megtörtént, az esküvő jogérvényesnek tekintetik s következik a lakodalmi tánc.

* A rizs Japánban csak a vagyonszűke osztály rendes eledele, a parasztok árpa, kölest, tengerit és burgonyát esznek, rizst csak ünnepnapokon, a szegények az utcán szedik fel a rizshulladékokat s főképp hallal táplálkoznak.

* A svéd gyufa leghirebb gyártelepén, Jönköpingben a Wetler-tó mellett most évente legalább 1000 millió dobozt készítenek, vannak oly gépek, melyeken naponként 2¹/₂ millió gyufát állítanak elő. Egész Európában mintegy 50 000 kisebb nagyobb gyufagyár van, melyeknek évi termelése meghaladja a 100 millió forint értékét.

* Óriási léghajót készítenek az 1900-ki párisi kiállításra. Gömbjének átmérője 43¹/₂ méter lesz s 594¹/₂ méter magasságra eresztik fel 400—420 milliméter vastag drótkötelen. Számítások szerint a léghajó egyszerre 160 embert lesz képes felvinni.

* A napfény megosztása Európa különböző országaiban nagyon eltérő. Legtöbb napfény van Spanyolországban, évenként 3000 óra, azután jön Olaszország évenként 2300 órával, Németországnak 1700, Angliának 1400 órával kell megelégednie.

* Lakás lóvasuti kocsi. Baltimore mellett egy családos ember négy lóvasuti kocsit rendezett be lakóháznál. Darabját mintegy 20 forintért vásárolta s egészen vad helyen állította fel, hol bért nem kell fizetnie. A lakást tűrhetőnek mondják.

* Sziámban minden férfi életének egy részét, habár olykor csak egy pár órát, régi szokás szerint papi minőségben tölti el. Ezért Bangkok templomában olykor több ezer sárga ruhás papot lehet látni.

* A japáni munkásoknak sapkájára és hátára rendszeren följegyzik a foglalkozását és a munkaadójának nevét.

* Száraz eső. A kolorádói sivatagon nem ritka tünemény, hogy a magasan járó felhőkből lehulló esőcseppek a forró száraz levegőben elpárolognak, mielőtt a földre leesnének.

* Legkitartóbb gyümölcsfa a körte, mely igen gyakran 300 évig folyvást terem. Az almafa tovább is él ugyan, de 150 évnél tovább nem hoz gyümölcsöt. Krim félszigetén, Balaklava mellett van egy ezer évesnek tartott diófa, melyen ma is 80—100.000 dió terem évenként. A fűgefa is hosszú ideig terem; a narancs ellenben már csak 50—80 évig.

* Erdő jég. Az Ural-hegység és az Ohotzki-tó között egy meglehetősen nagy erdő van. Közélebb e területen kútát ásva, azt tapasztalták, hogy a föld mintegy 100 méter mélységig meg van fagyva; ez az erdő tehát valóban jégben tenyészik.

* A tengeri hajók jelzőzászlóinak száma 18; azonban legfőképp csak négy zászló szükséges a jelzéshez. Mind a 18 zászlóval összesen 78.642 különböző jelzést lehetne végezni.

* A vércse látóképessége valóban bámulatos. Természettudósok állítása szerint képes az eget észrevenni, ha oly magasan repül is, hol mi már őt nem is látjuk.

* A gyász színe a hajdon leányok elhalálása alkalmával Braziliában csodálatos módon a biborpiros. A koporsó, a ravatal, a gyászkocsi kocsisának ruhája, sőt a lovak szerszáma is biborszínű.

* A bagoly komolysága azon az élet-tani sajátságán alapul, hogy a szemgolyói a szemüregben egészen mozdulatlanok, s így ha egy tárgyról másra akar nézni, fejét is mozgatnia kell. Ezért látszik oly komoly és méltóságos arcúnak.

* Óriási hintát állítanak fel Tennessee-ban az évszázados kiállítás alkalmából. A hinta közepe négyszögű, kilenc méter szélességű és 26 méter magas kőtorony, melyen 49 méter hosszúságú acélrudat helyeznek el, a melyet kerek fogatnak. Az acélrudak végén két kötel lesz 25—25 személyre, mely kocsikban ennél fogva felváltva 45 méter magasságig lehet hintázni.

* A legkisebb házat a világon egy közelebb elhunyt amerikai milliomas, Richardson József építtette New-Yorkban. A ház homlokzata csak 152 centiméternyi volt, a szobák természetesen még kicsinyebbek s bútorzatuk oly parányi, hogy az evőasztal 45 centiméter széles volt. De a ház több emeletes volt, melyekre csigalépcsők vezettek fel.

* A szénbányászattal jelenleg az egész földön mintegy másfél millió ember foglalkozik. Ebből a számból félmillió esik Angliára 3.300.000 az amerikai Egyesült-Államokra és Németországra. Az ércbányászok száma sokkal nagyobb, körülbelül négy millió.

* Felhasznált babona. Mexikóban szokásban van, hogy oly helyeken, hol párbaj történt, keresztet állítanak fel s minden arra menő egy-egy követ dob erre. A Mexikóban lakó élelmes yankek felhasználják ezt a babonát arra, hogy kavicsos földjeiket költség nélkül megmentsék a kövektől oly módon, hogy mellette kereszteteket állítottak fel, bár párbaj soha sem volt ott.

* A párisi szezon hajdon télen volt s a farsanggal végződött, később azonban kinyúltak a júniusi nagy löversenyekig, míg végre jelenleg már itt is az angol divat lett az uralkodó, ősszel falusi mulatások, kora tavasszal kirándulások a Rivierára s a valódi párisi élet kezdete csak húsvétkor van.

* A sajtót a khinaiak megrohadt tejnek tartják, s ezért nem is eszik; de azért «tej-kalács» nevet adtak neki.

* Az államháztartás valószínűleg legkevesebbe kerül a pyranei hegységben levő, már Nagy Károly által önállóan elismert Andorra köztársaságban, hol az elnök fizetése havonként 6 frank, azaz egész évre csak 30 forint. Különben e kis köztársaságban még országút sincs. A 24 tagból álló tanács tagjai nem kapnak fizetést; az országház faépület, melynek földszintjén istálló van. Kiseb ország ennél szintén a pyranei hegységben levő Goust köztársaság, melynek csak 61 lakója van, de a liliputi állam elnöke, kit 5 évenként választanak, csak 40 forint civillistát kap.

Lotz Károly: Báró Dániel Ernőné arcképe.

Hegedűs László: Évike.

A MŰCSARNOKBÓL.

A műcsarnok téli kiállítását sokan látogatták s a megnyitás első hetében már számos festménynek akadt vevője. Esti órákban hetenként csak egyszer nyitják meg a műcsarnokot, csütörtökön, mikor a nagy kör-teremben katonai

zenekar is játszik. Az ilyen estélyeket tavaly is kedvelte a közönség s a zene és a buffet sok olyat is behívogat, a kik különben tán nem keresték föl a művészet csarnokát. A közönség sokszor így gyarapszik a közügy javára.

A kiállítás képes tárgymutatója is megjelent s a tárlat 50 festményét közli fényképi főlvé-

telek után. Ezek jól sikerültek. A füzet ára 50 kr. A képes tárgymutatóból ezúttal is közlünk néhány képet.

Lotz Károly, ki a legmunkásabb festőnk s kinek esetjét a középületek fali képei veszik igénybe, az utóbbi években a műtárlatokon mint első rangú arcképező is kéri osztályrészt. Az

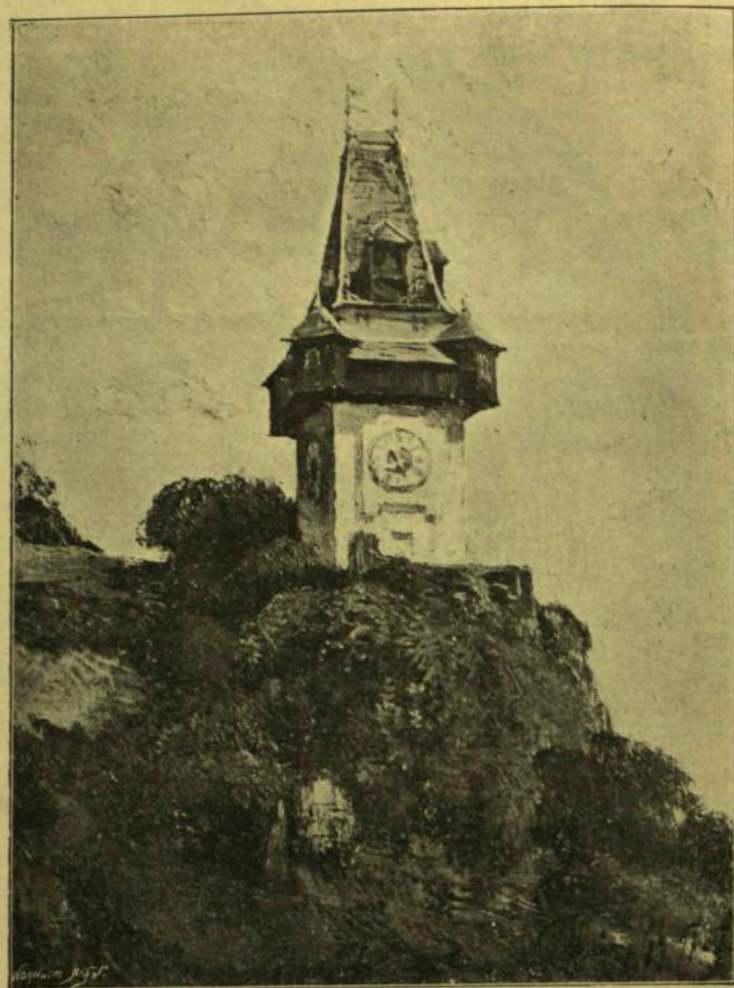
Spányik Kornél: Szabad-e?

Innocent Ferenc: Meglepítés.

Innocent Ferencz: *Fátyol-tánc.*

A KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT TÉLI KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

Hány Gyula: *A gráci órátorony.*

ezredévi kiállításon az arany éremmel tüntették ki. A mostani kiállításon a jeles művész a kereskedelmi miniszter nejének, báró *Dániel Ernőné*, szül. Cséry Szerénának arcképét állította ki, egy szép mellképet, mely festésben a kifejezés életteliességében első rendű alkotás.

Hegedűs László az ifjabb nemzedék erőteljesen fejlődő művésztől kedves életképet találunk *«Évike»* cím alatt. Falusi kert virágos alján, mályvak alatt két kis parasztgyerek, leány és fiú. A kis leánynak alma van feltartott ruháscsákájában. Egy almát a kezében tart, s habozik, hogy maga harapjon bele, vagy társát is megkínálja. A fiú a gyermekek fékezhetetlen vágyakozásával néz a piros almára, a melylyel a kis Éva hitgeti.

Hány Gyulának, a derék illusztrátornak kis képe *«A gráci órátorony»* vonzó természetesség, festői és biztos előadású.

Spányik Kornél három kiváló művel szerepel a tárlaton, melyek egyikét, a *«Szabad-e»* című kedves genre képet mutatjuk be itt.

Innocent Ferencztől két finoman dolgozott kép mását mutatjuk be. Uri nő az egyik, elegans boudoirjában. Egy kosár virágot kapott ajándékba, s hozzá egy levélkét. Látszik arczán, a mint olvassa, hogy kellemes meglepetés. A másik kép is női alak, keleti táncosnő, szilaj mozdulatokkal, szép, kifejező arccal. A fátyoltáncot járja.

A «BOHÉMEK» ALAKJAI.

A siker csakugyan hűségese kisérőjeül szegődött *Leoncavallo* dalművének; a közönség igazat adott a *«Bohéme»* felett mondott elismerő ítéletünknek és mindegyik előadásán szufoltigeteltül az operaházban, pompásan mulat, megismertelti Musette-nek két énekszámát is, sőt Schaudardnak, a «kiváló Schaudard»-nak (mint maga mondja önértzetesen) azt a némajátékát is, mikor az udvari bálon — t. i. a lakásából kitett Musette udvarán mulatva — az egész szedettvedett társaságot a bohém-himnusz dirigálásával vezeti a jókedvű tetőpontjára. Már pedig az egész világon, kivéve az egyetlen Oroszországot, ritkaság, ha az opera közönségét akár a zene, akár az előadás annyira elragadja, hogy egy-egy részletet «megújra».

Ennek a ritka nagy hatásnak az a nyitja,

hogy *Leoncavallo*, a ki tudvalevőleg a szöveg költője és a zene szerzője egy személyben, — nemcsak a Murger-féle regény hatása alatt dolgozott, nemcsak képzeletéből merítette alakjait, hanem maga is átélte a bohémek hajléktalan, nyomorgó, csak ábrándokban és merész reményekben dúságadag időszakát mindama keserves küzdelmekkel, a melyeket ő a mindent meg-aranyozó emlékezet tükrében ma már oly szépek, sikerei és életboldogsága lényeges alkotórészeként lát. Saját kalandjai, elszenvedett viszontagságainak hősei és keeses hősnői eleve-nültek meg *Leoncavallo* lelkében, mikor a párisi írói és művész-élet mesterien megirt jeleneteit olvasta; ez ihlette, lelkesítette őt a művészi alkotásra, a Bohémeknek az operai színpad számára újáteremtésére.

Ott ül kedves bohémjei között: persze ma már nem látszik meg jól táplált alakján, hogy Párisban hetedrangú előadóművészek hangversenyén vállalta el a zongorakíséretet, hogy meglegyen a száraz kenyérre valója. Sorsa ma már kárpótolja hűs évvel ezelőtti nélkülözéseier. De bizonyosan ő is olyan pompás humorral, jövő diadalainak biztos reményével tekintgetett maga körül, mint képünkön Schaudard, a zene-szerző (*Takács*). Milyen eredeti alakok közt élt! A padlásszobában didergő festő, Marcel (*Larizza*), el sem tagadhatná ábrándos, mély szerelmét; a költő Rodolphe (*Beck*) arczáról is leolvashatni, nagy gondolatok hogyan emelik a mindennapi szükség prózai fájdalmai fölé. Colline (*Várady*) igazi filozofus nyugalomával nézi a világot, azért nincs dolga az operának utolsó felvonásában, az érzelmei csatamezejében. Az előkelő Barbemuche (*Kornai*) a gondviselés szerepében, a hitelező, immár türelmetlen kávé (*Dalnoki*), a házsártos de borralalóért élő-haló házimester (*Kertész*) szemenszedett alakok. Utó-jára említjük Musette és Mimi űde, himporos és harmatos alakjait, a kikat *Ábrányiné* és *Penny* Irén oly megnyerőleg személyesítenek. Kár, hogy az utóbbi művésznőt a III. felvonás annyira kifárasztja, hogy ezentúl csak egy másik kartsárságot váltakozva fog a sűrűn adott dalműben fellépni.

*Leoncavallo*nak minden esetre legszebb emlékei közé tartozik az itt bemutatott néhány fénykép, a «Bohéme» budapesti diadalai segítőinek képei. Közlésükkel mi is egy élvezetes színházi est kellemes emlékét újítjuk fel az olvasó előtt.

ELŐFIZETÉSI FÖLTÉTELEINK:

	egész évre	fél évre	negyedévre
A Vasárnapi Ujság	8 frt.—kr.	4 frt.—kr.	2 frt.—kr.
A Világkrónikával együtt	9. 60.	4. 80.	2. 40.
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok	12. —	6. —	3. —
A Világkrónikával együtt	13. 60.	6. 80.	3. 40.
Csupán a Politikai Ujdonságok	5. —	2. 50.	1. 25.
A Világkrónikával együtt	6. 60.	3. 30.	1. 65.

Az előfizetések a *«Vasárnapi Ujság»* és *«Politikai Ujdonságok»* kiadó-hivatalába, Budapest, Egyetem-utca 4. küldendők.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A két Bolyai. *Élet- és jellemrajz.* Irta *Bedőházy* János. Ez a teljes czíme annak a jeles munkának, a melyből lapunk jelen száma bővebb kivonatot kezd közölni. A mélyreható tanulmány a nagy írói gonddal készített művet a marosvásárhelyi ev. ref. kollegium előjárásága adja ki a két Bolyai «kegyeletos emlékeztetésére». A Maros-Vásárhelyt az ev. ref. kollegium betűivel díszesen kiállított s képekkel is díszített munka 453 lapra terjed s e napokban már könyvkereskedésekben is kapható lesz; addig is Maros-Vásárhelyről 3 frt előfizetési áron megrendelhető.

A *«Budapesti Szemle»* decemberi füzetével végződik e kiváló folyóiratnak idei évfolyama.

Ez utolsó füzet befejezi a megkezdett közleményeket: *Forster* Gyulának *A katolikusok autonómjáról* frt. nagy tanulmányokon nyugvó jeles dolgozatát, mely összesen öt füzetben jelent meg; *Kremsmárk* Jánosnak *«Keleti benyomások»* című cikkeit, mely telve társadalmi és politikai megfigyelésekkel; *Elliot* György híres angol író *«A vízi malom»* regényét, mely dr. Váczy János szép fordításában jelent meg. Ezeket kívül *Beóthy* Zoltán *«A királyi szobrok»* című cikkeit olvashatja, melyben a király nagylelkűsége által elrendelt tíz szobor történetét és erkölcsi jelentőségéről, azok elhelyezéséről mond el figyelemreméltó dolgokat. *Waldapfel* János *«A budapesti tudományegyetem 1896—97-ben»* címzen a hivatalos adatok alapján emlékezik meg első iskolánk egy évi életéről. *Endrődi* Sándor költeménye: *«Bréma pinczéjében»*, a költő holdolata Heineknek, kit Németország annyira mellőz. *Radó* Antal jó fordítása jön utána, *Sully* Prudhomme *«Aggódás»* költeménye. Az *«Értesítő»* könyvismertetőjében

dr. Klug Nándor *«Az érzékszervek élettaná»*-ról és dr. Falk Zsigmond Oroszországgal foglalkozó úti könyvéről találunk ismertést. A *«Budapesti Szemle»* Gyulai Pál szerkesztésében jelenik meg. Előfizetési ára egész évre 12 frt., félévre 6 frt.

A tud. akadémia könyvkiadó-vállalata a pártolók számára mindig az év ily időszakában küldi szét a tagsági illetményeket. Ezúttal mind a négy kötetre külföldi munkák jutottak, valószínűleg azért, mert már megkezdett munkákat kívántak az új kötetekkel befejezni. A mostani sorozatban csak egy teljes munka van, a többi a múlt évi folyam kiegészítése. Történelmet, irodalomtörténetet, nemzetgazdaságtant és filozófiai műtörténelmet képvisel a négy kötet.

Ezekből egyszerre teljesen kapja a közönség *Gregorovius* történelmi tanulmányát: *«Hadrián császár»*, a görög-római világ Hadrián-korabeli rajza, fordította Pászthy János. A középkori Róma nagy történetírójának egyik első műve ez, melyet később, mint agastyán már átdolgozott és kibővített. Kevés korszak van a világtörténelemben, mely annyira leköti a filozofusnak és a történelem buvárának az érdeklődését, mint a nagy átalakulások e ideje. *Gregorovius* Ferdinánd hívatott historikusa e kornak. — Irodalomtörténeti tanulmány jön utána, *«A görög eposz története»*, írta *Croiset* M., francziából fordította Kempf József, az ismert Homer-fordító, ki e nagy gonddal végzett fordítás-hoz tartalmas előszót is írt. A munka első részét veszi az olvasó. Harmadik *Ruskin* nagyíró munkájának *«Venecze kövei»* második kötete, Geöcze Sarolta fordításában. Velenceze meglevő emlékeiből, azok töredékeiből építi föl a nagyevű angol archeologus a múltat, művészetét, művészi törekvéseit és nyomonza szellemét. A kötet kizárólag a goth művészetet foglalja. Negyedik könyv *Laveleye* műve: *«A tulajdon és kezdetleges alakjai»*, fordította dr. Bartha Béla tanár, bevezetéssel ellátta dr. Pulszky Ágost. A jogtörténeti művek egyik leg-jelesebbje, s a jogász körökben meg fogják becsülni.

Vesztett boldogság. *Erdélyi* Zoltán akadémiai pályadíjjal koszorúzott verses regénye, a *Vesztett boldogság* karácsonyra megjelenik könyv alakban is. Olvasóink már ismerik e munkát, melyet egész terjedelmében közöltünk *Regénytárunkban*. A *Franklin-Társulat* kiadásában megjelenő könyv egyike lesz a karácsonyi könyvpincz legszebb darabjainak. A *Neogrady* Antal kilencz képével díszített, szép kiállítású könyv ára, vászondizkötésben, arany metszéssel 3 frt. Megrendelhető a Franklin-társulatnál, (Budapest, Egyetem-utca 4. szám.)

A lélektan alapvonalai, írta *Wundt* Vilmos; a második kiadás után fordította *Röcs* Lajos. Kiadja a Franklin-Társulat; ára 2 frt. Bölcsészeti iskolai kézi könyvül van számvá, s talán hiányt is pótol, mert ebből a szakból nincs oly könyvünk, mely e tudományak a legutóbbi időkben tett rohamos haladását tárgyálna. Az ifjúságon kívül a művelt olvasó érdeklődését is főlhívja *Wundt* Vilmos lipsei egyetemi tanár könyve.

Az Olcsó Könyvtár új és olcsóbb sorozatában a Franklin-Társulat a válogatott hazai és külföldi művek egész tömegét becsátotta közre. A sorozat az olvasmányok és tanulmányok munkák minden faját képviseli s egy száma 10 krba kerül. Megjelentek legújabbban:

Dugonics András *«Följegyzései»* (401—402. sz.), mely a mult század ez érdekes írójának a *Marinovic*-féle összeesküvésről írt jegyzetét közli. *Gréville* regénye *«Arulás»* (403—408. sz.). *Schiller* *«Wallenstein halála»* (409—411. sz.). *Hegedűs* István fordításában, *Balzac* *«Grandet Eugénia»*-ja (412—415. sz.), regény. *Kölcsey* Ferencz *«Országgyűlési naplója»* (416—420. sz.), a harmincz évekkorrajának hí tükre, memoir-irodalmunk becses műve. *Csiky* Gergely egyfolyónasos drámája *«Anna»* (421—422. sz.). *Klapp* Mihály vigjátéka *«Rozenkrantz és Gildenstern»* (423—425. sz.), műsordarabja nemzeti színházunknak. *Goldsmith* híres regénye *«A wakefieldi pap»* (426—429. sz.). *Petőfi* *«Helység kalapácsa»* (430. sz.), a nagy költő tréfás költeménye. *Kossuth* emlékiratai nyomán *A magyar emigráció mozgalmainak* kapjuk képet az 1859—1862-iki évekből (431—432. szám). *Turgenev* örökszép kötet *«Költemények prózában»* (433—434. sz.). *Coppée* *«Kiseb színműveiből»* (435. sz.). *Csiky* Gergely főleg azokat fordította le, melyekben haszneretetre kellő érzés látket. *Fáy* András vigjátéka *«A kalföldiek»* (436—437. sz.), szingazdag kép a régi magyar társadalomból. *Roscher* tartalmas tanulmánya *«A nemzetgazdaság a klasszikus ó-korban»* (438. sz.). *Theuriet* regénye *«A hableány»* (439—440. sz.). *Gaskell*-étől, a kiváló angol regény-

író *«Cranford»* című híres regénye (441—44. sz.). *Ebers* György könyve *«Egy szó»* (445—49.), történelmi német regény. *Malot* Hector regényét, *«Szépség vonzereje»* (450—54.), a francia akadémia koszoruja tüntette ki annak idején. *Wieland* hírneves satirikus regénye *«Az aberdíták»* a 455—60. számokat foglalják el.

Kocsin és gyalog, írta *Salamon* Ödön. Tizenegy rajz, életkép Budapestről, a fővárosnak mintegy természetrajza: szokásairól, utcáiról, nyilvános és társas életéről, felszégsegeiről. Eleven dolog valamennyi, sok találó jellemzéssel, megjegyzéssel, hasonlattal és a nagy világvárosok egybevetésével. *Salamon* tolla könyf és a tapasztalatok sok anyagból merít és bizonyít. A könyv a *Singer* és *Wolfner* cégégnél jelent meg s ára 1 frt 20 kr.

A magyar nép múltja és jelene. *A szolgásgától a szabadságig*. E czímen írja meg *Benedek* Elek a magyar nép történetét, abból az alkalomból, hogy a jövő évben ötven esztendeje telik be, mikor a magyar nép a jobbágyiságból fölszabadult. A föld népének történetét adja a legregibb időkől. A munka füzetekben jelenik meg az Athenaeum kiadásában, több rajzzal és színes képmelléklettel. Az egész mű 40 füzet lesz, s füzetenként 30 kr-ért szerzhető meg a könyvkereskedésekben. Több füzetre előfizetések is elfogadhatnak.

Magyarország Párisban. *Ószi* Kornél újságíró szerkesztésében ezzel a czímmel képes folyóirat indult meg *Somogyi* Nándor kiadásában. A tizenhatoldalas füzetben mindenféle, a párisi kiállításra vonatkozó újdonság s néhány szépirodalmi közlemény van. A folyóirat az 1900-iki párisi kiállítás iránti érdeklődést készíti elő.

Mokány Berzi naptára az 1898-iki évre is megjelent. A híres dombzegei kapacitás erre a provizorius esztendőre *«Kvóta Naptár»*-nak nevezte el évkönyvét. Az elmésségében és élcekekben szigorún ragaszkodott az eddigi kvótához, s egészen megtöltötte velök a kalendáriumot. Kezére jártak a *«Borsszem Jankó»* ismert munkatársai mindnyájan, a sok képet pedig *Garay* Akos, *Homicsekő* Athanáz, *Heyer* Alfréd és *Lakos* Alfréd készítették. A kalendáriumot az idén is az Athenaeum-társaság adta ki s ára 1 kemény pöngő fiores.

A Nemzeti Szalon új kiállítása. A Nemzeti Szalon november elején nyitotta meg váltakozó kiállításainak sorozatát s már e hó 8-ikán új és sokkal bővebb kiállítást nyitott meg, épen egy héttel a műcsarnok téli tárlatának megnyitja után. A kiállítás gazdag és változatos s talán a legjobban sikerült a Nemzeti Szalon eddigi tárlatai közt. A Szalon klub-helyiségeit is igénybe vették. Jó nevű művészekből és jól induló kezdőktől sok érdekes képet hoztak össze, sőt figyelemreméltó szoborműveket is. A tárlaton 35 festő 118 képpel és 10 szobrász 16 szoborművel vesz részt.

A kiállítás *Wlassics* Gyula közoktatásügyi miniszter nyitotta meg, kit az előnéző: *Vastagh* György és *Margitay* Tihamér fogadták. A miniszter *Szmeccsányi* Miklós osztálytanácsos kíséretében jelent meg. *Wlassics* miniszter örömet fejezte ki, hogy a magyar képzőművészet annyira föllendült, hogy nem fér meg egy hajlékban. Néhány napja nyitottuk meg, ugymond a miniszter, a téli tárlatot, s ma már a Nemzeti Szalon kiállítása tárja föl kapuit, rövid időre rá a nagybányai művészkolónia kiállítását is megnyitja. A miniszter ezután sorra nézte a kiállított. Többen a művészek közül egész gyűjteménnyel szerepelnek. *Rippl-Rónai* József maga 35 képet állított ki, arcképet, tanulmányt, tájképet, eszöndéletet, életképet. Másik gyűjtemény *Karlowsky* Bertalané, *Kacziány* Ödöné (szent képek, tájak), *Hollósi* Simoné, *Szikszy* Ferencz. A kiállított közt vannak, *Baditz* Ottó, *Margitay* Tihamér, báró *Mednyánszky* László, *Balló* Éde, *Márk* Lajos, *Vastagh* György, *Vastagh* Géza, *Kimnach* László, *Karvay* Mór és *József*, *Mannheimer*, *Kernstock*, *Spányi* Béla, *Tölgyessy* Arthur, *Telepy* Károly, *Molnár* József, *Brodszky*, *Basch*, *Boruth*, *Hegedűs* László, *Keleti* Gusztáv, *Kann* Gyula, *Bodor*, *Nagy* Zsigmond, *Rubovics*, *Neogrady*, *Olgyai*, *Szinnyei*, *Marse* Pál, *Vaszary* János, *Zemplényi*, *Tolnai* Akos, *Endrei*, *K. Kovács*, stb. A szoborművek közül kiválnak *Szarvosszky*, ezek közt a szegzárdi *Galaxy*-szobor. *Lukácsy* fiatal szobrásznak van egy érdekes évája; *Rausch* Bélától a beteg gyermek is érdekes. *Telch* domborműben mutatja készültégét, ifj. *Vastagh* György állatokat ábrázoló szoborműveiben mester.

A nagybányai művésztelep kiállítása e hó 15-ikén nyílik meg a régi műcsarnok e célra újra rendezett termeiben. A tárlatot magok a művészek rendezik.

Magyar színház. A főváros legfiatalabb színházában, a Magyar Színházban december 3-ikán került színpadra az első, egész estét betöltő eredeti színmű, a *«Titok»*. Szerzője egy fiatal nő, *Z. Kallós* Ilona, ki eddig elbeszéléseket írt, leginkább az aradi lapokba. Népszínművében is nyilatkozik az írói véna, de többet merít könyvekből, és látott színművekből, mint az életből. Az elképzelt dolgok regényesek nála, az alakok is a képzeletből támadnak. Dícséretes az irónóben, hogy inkább a drámai lényegre, mint a falusias sallangokra ad többet, csakhogy a népies igazságokkal adós maradjon. Szerkesztésben is a *«Titok»* nagy hibában szenved, mert a drámai megoldás az, hogy a mi a két felvonásban előfordult, az mind hamis, mert voltaképpen nem volt ok rá, hogy megtörténjék. Ugyanis *Erdős* Zsófi, a ki idegen faluban szolgál egy molnárnál, feleségül akarja venni a molnár fia. A szerelmesek boldogságát azonban feldúlja egy titok. Zsófinak gonosz mostoháját agyonüti Zsófi öccse, aztán beleugrik a vízbe. Azt hiszik oda veszett, pedig kimenekült, eljött Zsófihoz, ott lappang a malomban, mint molnár inas. Mivel pedig Zsófi sokszor beszél titokban az öccsével, ráfogják, hogy szerelmesek. Ezért aztán Zsófinak el kell hagyni gazdáját, a völgyéjét, neki megy a folyónak, de az öccse kimentti. Mi következik most? Kiderül, hogy a mostoha nem halt meg, jó egészségben él, az öcs tehát nem gyilkos és nem is szeretője Zsófinak. Ez a megoldás sehogy sem tudott tetszeni. Az előadás is csak közepesű.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia december 6-ikán *Pauler* Gyula elnökelete alatt tartott ülésén *Schwarz* Gyula rendes tag *«Uti jegyzetek az államtan és kulturpolitika köréből»* czímen értekezett. Először a nyáron tett külföldi utazásának tudományos élményeit beszélte el. A többi közt fölémlítette, hogy az *Academie sciences morales et politiques*, valamint a *Congrés international de sociologie* ellentétes álláspontot foglaltak el a szavazatokra vonatkozólag beadott értelemi minősítvényekkel szemben, miután félnek szembeszállni az előítéletekkel és a tömeg szenvedélyével. Párisban mindennek a francia-orosz szövetség adja meg a gondolkodások irányát s ez meglátszik az irodalom újabb termékein is. Utána *Alexander* Bernát bemutatatta *Reichard* Zsigmond vendégnek. *«A színerék»*-ről szóló dolgozatát. Mindkét előadást megélejtették.

A történelmi társulat legutóbbi ülésén, melyen gr. *Teleki* Géza elnököl, *Beichler* Sándor dr. keszt-helyi főrabbi *«A zsidók a kuruzevilágban»* című dolgozatát olvasta föl. Előadta, hogy a zsidók a Habsburg-háznak voltak törhetetlen hívei, *Rákóczi* Ferencz mozgalmát pedig fölük telhetőleg károsították. Közülök többen hasznos szolgálatokat tettek a császáriaknak a kuruze felkelés lecsönösítésére, különösen Győr és Lipótvár ostrománál. Három testvérnek, *Keppich* Ábrahám, *Jakab* és *Mózes*nek köszönék a császáriak, hogy a kuruzezeket több ízben megverhették és hogy *Érsekújvár* ismét a császáriak kezére került. E három testvér, mint kereskedő megfordult a kuruze táborhelyeken, a hol kilesték a vitézek terveit és azokról a császáriakat hébernyelvű levelekben vagy más titkos levelekkel értesítették. III. *Károly* azzal hálálta meg életveszélyes tevékenységüket, hogy 1715-ben privilegiummal ajándékozta meg őket, mely szerint 6k és utódaik egész Magyarországban szabadon lakhattak és kereskedhetnek. A császáriak ügyének pártfogása miatt a kuruzeok elkeseredetten üldözték a zsidókat, vagyonukat fölprédálták, közülök sokat rabságban tartottak vagy lemészárolták. A fölolvastás nagy érdeklődéssel hallgatták.

MI UJSÁG?

A királyné *Biarritzban*. *Erzsébet* királyné a legnagyobb elvonulásban él a francia tengerparton, *Biarritzban*, hol egykor *Eugenia* császárné is oly szívesen időzött. Innen 6 felsége *Territetbe* utazik. A *«Miramar»* yacht e hó 7-ikén indult el *Polából*, hogy a *Biarritzból* tovább vigye a felséges asszonyt. A királynét január elején várják *Territetbe*, a hajónak e hó vége felé kell *Biarritzba* érkeznie; tehát 6 felsége valószínűleg addig nagyobb tengeri kirándulást tesz.

A királyné *Biarritzban* reggel 7 órakor és a déli órákban indul sétára, gyalog, és a leggyorsabb öltözéssel, görög felolvasója, *Baker* kíséretében. Kisértőjének utasítása, hogy feszületnél viselje magát, nehogy másképp fölsmerjék a királynét. A királyné szigorú inkognitóját azonban a multkor is elárulta jósvívésge, mikor itközben egy szegény

